

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FORMATION OF THE STATE POLICY OF DETINIZATION OF ECONOMIC RELATIONS

У статті обґрунтовані концептуальні засади формування державної політики детінізації економічних відносин. Встановлено, що на концептуальному рівні вищевикладених положень інтегральна ціль державної політики детінізації економічних відносин, виділяється як зменшення рівня тіньового середовища економіки та вихід країни на якісно новий щабель за рахунок включення капіталу тіньової складової для структурної трансформації економіки і зростання частки легального середовища економіки в матеріальній і не матеріальній ділянках гарантувавши йому конкурентоспроможний ріст з врахуванням необхідності збільшення добробуту населення. Ідентифіковані диференційовані задачі державної політики детінізації економічних відносин: розроблення державної стратегії механізму протидії тіньовій економіці; пояснення ключових напрямків системи протидії тіньовій економічній діяльності на коротко-, середньо- та довгостроковий час; виділення пріоритетних напрямів структурної зміни економіки, у які можливо буде додавати вклади тіньового сектора економіки; окреслення пріоритетних кластерів на вітчизняному та регіональному рівнях беручи за основу пріоритетні напрямки структурної реформи економіки; розбудова комплексу заходів для стимулювання роботи в законному секторі економіки; правове гарантування методів з протидії тіньовій економіці тощо. Представлені визначальні складові процесу формування державної політики детінізації економічних відносин: цілі (1-го рівня: спад корупції до рівня, що не загрожує національній безпеці; 2-го рівня: за головними векторами антикорупційної політики (правотворча, контрольна та виховна); 3-го рівня: за домінуючими сферами розповсюдження корупції в суспільстві (бізнес, медицина й освіта)); стратегія детінізації; загальнонаціональна концепція детінізації; спеціалізовані, галузеві та територіальні програми; принципи (системний аналіз корупційних ризиків; антикорупційна експертиза; ефективна взаємодія; взаємодія інститутів громадянського суспільства). Застосовуючи системний підхід до формування державної політики детінізації економіки, виділено наступні її спрямування: інформаційно-дослідну працю; правотворчу функцію; інституційно-установчу діяльність; управлінсько-наглядову діяльність; діяльність правоохоронних органів; профілактичну та виховну діяльність.

Ключові слова: державна політика, тінізація, детінізація, економічні відносини, управління.

The conceptual bases of formation of the state policy of de-shadowing of economic relations are substantiated in the article. It is established that at the conceptual level of the above provisions the integral goal of the state policy of de-shadowing economic relations is to reduce the shadow economy and the country to a qualitatively new level by including the shadow component for structural transformation of the economy and increasing the share of legal in the material economy, material areas, guaranteeing it competitive growth, taking into account the need to increase the welfare of the population. Differentiated tasks of the state policy of de-shadowing of economic relations are identified: development of the state strategy of the mechanism of counteraction to the shadow economy; explanation of the key directions of the system of counteraction to shadow economic activity in the short, medium and long term; identification of priority areas of structural change in the economy, in which it will be possible to add contributions to the shadow sector of the economy; delineation of priority clusters at the national and regional levels based on the priority areas of structural economic reform; development of a set of measures to stimulate work in the legal sector of the economy; legal guarantee of methods for counteracting the shadow economy, etc. The defining components of the process of forming the state policy of de-shadowing economic relations are presented: goals (level 1: decline of corruption to a level that does not threaten national security; level 2: the main vectors of anti-corruption policy (law-making, control and education); level: in the dominant areas of corruption in society (business, medicine and education)); de-shadowing strategy; national concept of de-shadowing; specialized, sectoral and territorial programs; principles (systematic analysis of corruption risks; anti-corruption expertise; effective interaction; interaction of civil society institutions). Applying a systematic approach to the formation of state policy to de-shadow the economy, the following areas are identified: information and research work; law-making function; institutional and institutional activities; management and supervisory activities; activity of law enforcement bodies; preventive and educational activities.

Key words: state policy, shadowing, de-shadowing, economic relations, management.

УДК 354:336.025
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.24.22>

Мошенець О.В.
Народний депутат України

Постановка проблеми. Формування державної політики детінізації економічних відносин це постійний, динамічний процес виконання поставлених задач, в якому активно задіяні різні представники державної влади та групи громадянського суспільства. Реалізація здійснюється відразу ж після затвердження і узаконення державної політики детінізації еко-

номічних відносин та окремих заходів і є переважачим видом діяльності представників державної влади. Головними елементами державної системи детінізації становлять фінансово-кредитна, бюджетна, науково-технічна та структурна, соціальна, інвестиційна й аграрна, регіональна і зовнішньоекономічна політика. Реалізація державної політики детінізації еко-

номічних відносин вивчається з точки зору взаємозв'язку між проблемами суспільства і державою. На першому періоді виконання державної політики детінізації країна окреслює ці проблеми, на другому – формує стратегію і план їх вирішення, а також легально закріплює (легітиміує) політику, на третьому етапі – виконує заходи щодо розв'язання даних задач, а на прикінцевому етапі – здійснює оцінку результатів і затверджує вектори майбутніх дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвагоміший внесок у розробку наукових підходів до детінізації економічних відносин здійснено такими вітчизняними й світовими дослідниками, як: О. Барановський, Ф. Бретт, Д. Буркальцева, З. Варналій, В. Вишневська, Дж. Гросман, О. Дяченко, І. Мазур, В. Мандибура, В. Ребало, Т. Рейтер, В. Рейкін, Дж. Робінсон, Г. Рябцев, Р. Седдіг, Р. Скупський, М. Флейчук та іншими. Водночас узагальнення досягнень сучасної управлінської думки засвідчує, що й досі залишається сукупність проблем, яка не отримала належного вирішення. Це уповільнює збалансоване відтворення та результативність функціонування державної політики детінізації економічних відносин в Україні.

Мета статті. Розробка науково-концептуальних передумов формування державної політики детінізації економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Основні складові державної політики детінізації економіки характеризуються відповідними термінами: суб'єкт, об'єкт, мета, підходи і засоби. Під суб'єктами політики держави детінізації економічних відносин розпізнають, як правило, тільки державу. Але дане розуміння є значно спрощеним. Суб'єктами політики детінізації економіки держави представляються носії, представники та виконавці національних інтересів, передусім соціальні формування, які несхожі одна від одної майном, прибутками, способами діяльності, працями, галузевими й регіональними вподобаннями. Це наймані робітники та власники установ, управляючи та акціонери, інвестори та ін. У відповідності з цих секторів є свої інтереси, сформовані їхнім соціально-економічним положенням, а також відношенням до того чи іншого регіону та способу діяльності [1].

Державні органи управління, об'єднуючи регіональні та місцеві інституціональні структури, застосовують свою владу для задоволення економічних інтересів будь-яких груп виробників та суспільства країни, направлення їх трудової активності на виконання відповідної загальної цілі.

Об'єкти державної політики усунення тіньової економіки – це середовища, сфери,

регіони та фактори, ситуації та режими економічного життя держави, де створилися або можуть виникати відповідні проблеми, які не розв'язуються автоматично, як того передбачають умови активного функціонування економіки та балансування соціальної стабільності.

Об'єктами політики держави детінізації економічних відносин становлять: економічний період; структура економіки; способи інвестиційної діяльності; прогрес в науково-технічній сфері та інноваційні явища; грошовий оборот та знецінення; платіжний баланс; соціальні задачі (зайнятість, надходження населення, навчання і перепідготовка робітників, соціальний захист тощо); заходи конкуренції; середовище (екологічні проблеми); регіони [2-3].

Під принципами державного керування описують керівні правила, базові положення, стандарти поведінки, що характеризують найбільш сукупні міцні риси законів та закономірностей направлення, яких потрібно дотримуватись в управлінській діяльності.

Структура політики держави детінізації економічних відносин - об'єднання взаємопов'язаних та взаємозалежних складових (цілей) державної політики детінізації. Такими повинні бути:

- створення її поняття, напрямів і принципів;
- затвердження пріоритетних сфер та механізму заходів виявлення корупції;
- встановлення суб'єктів виконання державної політики детінізації;
- виявлення компетенції федеральних, регіональних та місцевих представників влади, які здійснюють державну політику економічних відносин;
- побудова антикорупційного свідомості та світогляду в громадян;
- встановлення правових основ світового співробітництва щодо дотримання державної політики детінізації економічних відносин.

Слід навести декілька загальних принципів, виконання яких направлене на ефективне формування та виконання державної політики детінізації економічних взаємовідносин:

- 1) зменшення рівнів керування і спрощення організаційних складових;
- 2) побудова ефективного механізму направленості і тісний взаємозв'язок між представниками реалізації політики;
- 3) наділення відповідної міри самостійності та автономії виконавчим організаціям;
- 4) постійне оцінювання результатів роботи та вдосконалення процесу підзвітності;
- 5) застосування модерних управлінських технологій та інформаційно-аналітичних механізмів.

Вивчаючи засади встановлення державної політики детінізації економічних відносин, слід відмітити наступні заходи:

1) репресивні, в основі яких є виявлення, розслідування та викриття корупційних правопорушень та зобов'язати винних осіб до відповідальності;

2) превентивні, серед варто відмітити як поліпшення прозорості, підзвітності та законності державних структур, правовий захист населення та покращення правової обізнаності, зростання етичних стандартів у функціонуванні публічних службовців, наукова робота з громадянами.

Однак жоден з перерахованих заходів не буде якісним, якщо в період їх реалізації не буде присутня підтримка з боку населення. Досвід багатьох держав говорить про те, що активність суспільства, направлених у подоланні корупції, є домінуючою передумовою викоренення корупції. Відповідно тому участь суспільства у процесах щодо заподіяння корупції стає основою успіху політики держави детінізації економічних відносин.

Визначальними складовими формування державної політики детінізації економічних відносин становлять:

– інституція, головна за розробку проекту та/або перемену тексту документу політики (в окремих країнах проект політики формують приватні організації або угруповання експертів однієї сфери влади (за правило, виконавчої),

міждисциплінарна об'єднання експертів державного та/або приватного сектора, чи учасники політичних партій);

– інституція, яка відповідає за затвердження політики (уряд, парламент);

– інституція (інституції), гарантує встановлення політики та її (їх) повноваження (тільки координація або й застосування штрафних санкцій);

– головні цілі політики (тільки правоохоронні, запобіжні методи, чи їх об'єднання);

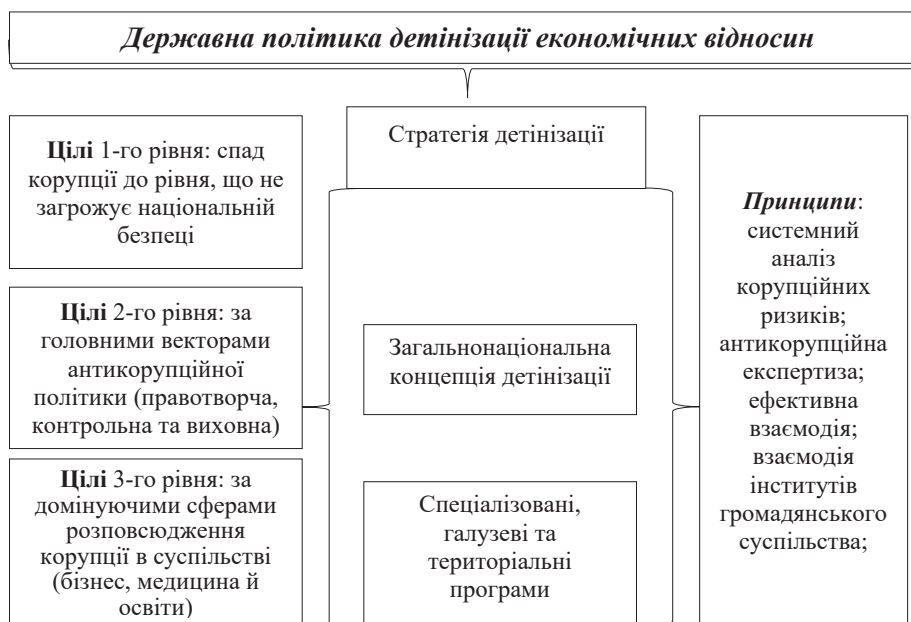
– вектори політики (правоохоронна діяльність, протидія, освіта, покращення рівня обізнаності, угруповання різних напрямків);

– ділянки, у яких передбачається виконання політики (тільки державний сектор, окремі або всі сектори населення);

– ступінь участі громадянського населення у побудові та впровадженні політики тощо [4-5].

Варто зауважити, що усі складові державної політики детінізації економіки зобов'язані бути раціонально направлені таким чином, щоб позитивна дія одного з них направляв дію інших та навпаки (рис. 1).

Поділяючи наукові підходи дослідників [5-7], головною ціллю державної політики детінізації економічних відносин стає протистояння корупції на всіх щаблях методом підвищення якості діяльності державних органів, дотримання прав та свобод населення і громадянина, формування умов для роз-

Рис. 1. Процес формування державної політики детінізації економічних відносин

Джерело: систематизовано автором

ширення економіки, гарантування європейських соціальних стандартів та благополуччя суспільства, падіння рівня корупції в державі та знищення причин й умов, що її створюють, прозорості та гласності при затвердженні рішень та опублікуванні їх в засобах масової інформації, здійснення громадського анкетування та обговорення перед їх утвердженням.

Досягнення даної мети можливе завдяки реалізації державної політики мінімізації тіньових економічних відносин та планує поступове падіння рівня корупції в країні та налагодження механізму всієї системи методів направлених на передбачення та протидії корупції в Україні.

Застосовуючи системний підхід до створення державної політики детінізації економіки, виділимо наступні її спрямування: інформаційно-дослідну працю; правотворчу функцію; інституційно-установчу діяльність; управлінсько-наглядову діяльність; діяльність правоохоронних органів; профілактичну та виховну діяльність.

В теперішній час функції країни щодо детінізації економіки значно ускладнюються. Переважаючими стратегічними задачами, які ставляться перед Україною в сфері детінізації економічних відносин є:

- гарантування прозорості фінансової системи;
- ліквідація криміналізації і детінізація економічних відносин;
- знаходження та руйнування схем узаконення нелегальних доходів та забезпечення тероризму;
- поліпшення міжнародного іміджу України;
- зростання інвестиційної привабливості економіки держави для іноземних інвесторів;
- розвиток кореспондентських відносин українських банків з фінансовими організаціями країн – членів Міжнародної організації по боротьбі з відмиванням ресурсів.

Отже, побудова та реалізація засобів державної політики детінізації економічних відносин потрібно здійснювати з урахуванням головних концептуальних заходів, а саме:

- 1) система протидії тіньовій економіці створюється і коригується залежно від соціально-економічного положення в державі;
- 2) політика протидії тіньовій економіці зобов'язана враховувати етапи економічного циклу: криза, депресія, активізація і підйом;
- 3) механізм протидії тіньовій економіці повинен бути направлений не тільки на розширення економіки і надходжень бюджету, але й на збільшення добробуту населення;
- 4) представники законодавчої влади організують і вводять в процес законодавчі акти, що гарантують державну підтримку системі

протидії тіньовій економіці згідно до здійснюваної державної економічної політики;

5) створення інфраструктури направленої на досягнення поставлених задач;

6) в механізмі протидії тіньовій економіці домінуюче місце має відповідати кадровому забезпеченню, тобш вибору, підготовці й якій кваліфікації його керівників і робітників;

7) програма протидії тіньовій економіці зорієнтована на підвищення масштабів поставок вітчизняних товарів законного сектора економіки, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку;

8) політика направлена на протидію тіньовій економіці зобов'язана співпрацювати з політикою розширення підприємництва, при цьому біля створюваних установ спеціальна увага повинна бути наділена створенню підприємств у багатообіцяючих галузях економіки;

9) побудована політика протидії тіньовій економіці активізує у вирішенні важливих соціальних проблем (передусім, наповнення Пенсійного фонду та збільшення пенсій, захист робітників, формування нових робочих місць в законному секторі економіки тощо).

Висновки. В роботі підтверджено необхідність створення державної політики детінізації економічних відносин, як б встановил першочергові заходи із перешкоди та протидії корупції, та побудувала умови для раціональної реалізації відповідної політики та створення бази для майбутнього здійснення реформ у даній сфері. Державна політика детінізації визнана як узагальнення форм, методів, чинників та інструментів, використовуючи які держава має вплив на діяльність представників господарювання та ринкову кон'юнктуру з ціллю створення гідних умов для існування ринку та розв'язання соціально-економічних проблем громадян. Ідентифіковано переважачі принципи, суб'єкти, об'єкти, склад та елементи політики держави у сфері детінізації економічних відносин. Інтегральна ціль системи державної політики детінізації економічної діяльності, встановлюється як зменшення рівня тіньової ділянки економіки та вихід країни на якісно новий щабель за рахунок вкладу капіталу тіньового сектора для відповідної перебудови економіки та нарощення частки законного сектора економіки в матеріальній та не матеріальній секторах гарантувавши йому конкурентоспроможний розвиток з включенням необхідності приросту добробуту населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буркальцева Д. Д. Методологія розрахунку інтегральних показників безпеки за сферами економіки. Проблеми економіки транспорту : Збірник нау-

кових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. 2013. Вип. 6. С. 107-111.

2. Леонова О.О. Умови реалізації державної політики у сфері детінізації економіки України. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2018. Вип. 1 (53). С. 52-57.

3. Тищук Т. Тінізація економіки України у контексті кризових тенденцій. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби. № 2. 2011. С. 279-291.

4. Валюшко І. Антикорупційна політика: концептуальні підходи. Стратегічні пріоритети. 2013. № 4 (29). С. 101-105.

5. Рейкін В.С. Оцінка рівня тінізації як індикатора макроекономічної безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 22. Частина 1. С.113-116.

6. Скупський Р.М. Теоретичні аспекти та тенденції тінізації економіки України. *"The genesis of genius" Scientific and educational journal; Geneva, Switzerland, December*. 2016. 7. P. 145-150. ISSN 7634-567X

7. Шматковська Т. О. Тіньова економіка: дефініція, структура, причини виникнення та шляхи мінімізації. *Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Економічні науки*. Запоріжжя:Запорізький національний університет, 2014. С. 177-185.